

УДК 141.3.

Трансформація суб'єктності сучасного індивіда за умов цифровізації суспільства

TRANSFORMATION OF THE SUBJECTIVITY OF THE MODERN INDIVIDUAL IN THE CONTEXT OF THE DIGITALIZATION OF SOCIETY

ПАЛАГУТА Вадим – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії і педагогіки, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», просп. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4254-1625>

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-7013-2023-2-4>

PALAHUTA Vadum – Doctor of Philosophy, Professor, Professor of the Department of Philosophy and Pedagogy, National Technical University «Dnipro Polytechnic», 19, D. Yavornytsky Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

Анотація. У статті розглянуто стан формування суб'єктності у сучасного індивіда, зокрема, його відношення до соціальної свободи. З'ясовано, чим ці відносини до свободи суттєво відрізняються від усталених, традиційних уявлень про цей найважливіший фактор формування людини. Простежено, як уявлення про свободу пов'язані з трьома типами суспільств, згідно концептуалізації М. Фуко – суспільство суверена, дисциплінарне суспільство, суспільство контролю в його нинішньому цифровому варіанті – як суспільство наглядового капіталізму. Проаналізовано історію виникнення концептів біовлади, біополітики та біомаси в М. Фуко, починаючи з дослідження дисциплінарного суспільства. Виявлено, що для забезпечення управління масами людей та контролю за кожним індивідом біовлада це за часів дисциплінарного суспільства втілювала механізм, який у сучасному суспільстві контролю набув подальшого розвитку. Основний зміст його передбачає перетворення індивіда на суспільного суб'єкта з одночасним збереженням тоталізуючої та індивідуалізуючої функції, від якої індивід намагається зісковзнути за допомогою своїх практик і технік свободи, які гарантують суб'єктивізацію. Розглянуто, як новітні цифрові технології пристосовують соціально-філософську доктрину необіхевіоризму, яка виправдовує контроль та формування поведінки індивіда на всіх рівнях його життєдіяльності і як це забезпечує маніпулювання із свободою в широкому сенсі та ставить населення на межу нескінченного виживання. Можна констатувати, що запущені всесвітні технології управління поведінкою індивідів як біомаси та процес індивідуального оцифрування суттєво трансформують суб'єктність сучасних індивідів. Як результат цього довгострокового процесу сучасної біополітики є вірогідність втрати у індивідів значущості свободи та зменшення ролі у суспільстві інститутів демократії, а неолібералізм може стати «живильним середовищем» для утворення цифрових тоталітарних режимів управління.

Ключові слова: суб'єктність, індивід, цифровізація, свобода, населення, біополітика, біомаса, біовлада.

Summary. The article examines the state of formation of subjectivity in a modern individual, in particular, his or her attitude to social freedom. It has been clarified how these attitudes to freedom differ significantly from established, traditional ideas about this most important factor in the formation of a person. It is traced how ideas about freedom are connected with three types of societies, according to the conceptualization of M. Foucault – the society of the sovereign, the disciplinary society, the society of control in its current digital version – as a society of surveillance capitalism. The history of the emergence of the concepts of biopower, biopolitics and biomass in M. Foucault is analyzed, starting with the study of disciplinary society. It was revealed that in order to ensure the management of the masses of people and the control over each individual, biopower embodied a mechanism even in the times of the disciplinary society, which has gained further development in the modern society of control. Its main content involves the transformation of an individual into a social subject while preserving the totalization of the population as biomass. It is shown that the formation of modern subjectivity is simultaneously undertaken by the state in the form of performing a totalizing and individualizing function, from which the individual tries to slip away with the help of his practices and techniques of freedom that guarantee subjectivation. It is considered how the latest digital technologies adapt the socio-philosophical doctrine of neo-behaviorism, which justifies the control and formation of an individual's behavior at all levels of his life, and how this ensures the manipulation of freedom in the broadest sense and puts the population on the verge of endless survival. It can be stated that the launched worldwide technologies for managing the behavior of individuals as biomass and the process of individual digitization significantly transform the subjectivity of modern individuals. As a result of this long-term process of modern biopolitics, there is a possibility that individuals will lose the significance of freedom and the role of democratic institutions in society will decrease, and neoliberalism can become a «nurture medium» for the formation of digital totalitarian regimes.

Key words: subjectivity, individual, digitization, freedom, population, biopolitics, biomass, biopower.

Вступ. Загальновідомо, що всесвітній процес глобалізації як соціально-політичну і філософську основу обрало цінності неолібералізму. Ці цінності неолібералізму як ідеології спираються, в першу чергу, на свободу підприємницької діяльності людей та функціонування демократичних установ держави, на верховенство права в суспільстві, яке гарантує здійснення всього розмаїття громадських свобод. Але зараз цінності неолібералізму перебувають у довгостроковій кризі.

Разом з цим, що кризу намагаються подолати за рахунок розповсюдження новітніх інтернет технологій, каналів комунікації і залучення широких верств населення всього світу до використання соціальних мереж. Зараз у світових інформаційних глобалістів, таких як Google, Facebook, Instagram, Amazon, Twitter та інших, з'явилась реальна можливість встановити постійне спостереження та контроль майже за переважною більшістю населення світу, що є однією з головних проблем для існування індивідів. Дійсно, тотальна

цифровізація та медіалізація всіх напрямків існування сучасного індивіда – бізнесу, освіти, науки, політики, відпочинку, культурних уподобань – зараз безмежно розширилася і захопила майже цілком і особистісне життя індивідів.

Тому, експансія цифрової медіалізації в особистісне життя індивіда стосується не тільки втручання в його різноманітні соціальні практики, а, в першу чергу, є постійне спостереження за його думками, почуттями та бажаннями. Тобто, встановлення тотального контролю 24/7 за кожним індивідом, який долучається до інформаційно-комп'ютерних мереж в сучасному суспільстві. Більш того, цифровізація дозволяє постійно слідкувати за глибинними, найбільш інтимними сторонами повсякденного життя людей.

Отже, тотальна цифрова медіалізація дозволяє не тільки пропонувати і рекламувати, що індивіду купувати, їсти, читати, дивитись, слухати, як відпочивати, але ж і ретельно відслідковувати, який у нього в кожному мить емоційний настрій,

побоювання, фобії, таємні бажання, мрії та ще багато чого впізнавати про нього цікавого. Тобто цифровізація сканує зсередини індивіда і, головним чином, зовнішня комп'ютерно-інформаційна мережа знає іноді про нього більше ніж він сам.

Розрахунки інформаційних глобалістів мають достатньо прозору мету – в процесі занурення індивіда у *цифровий світ* забезпечити собі постійний контроль та управління майже всіма сторонами його існування. Але ж саме зараз складаються найбільш сприятливі умови реалізації і довгострокової мети всесвітніх фінансово-економічних еліт – поступово сформувати нову генерацію людей за рахунок тотальної цифровізації майже всього населення світу. Цей «новий» антропологічний тип і формується саме зараз в суспільстві споживання за рахунок широкого впровадження в усі сфери діяльності і життя людей новітніх інтернет технологій, які управляються транснаціональними інформаційними корпораціями.

У зв'язку з цим, актуальною філософською проблемою стає у сьогоднішні вивчення процесу суб'єктивації. Це дозволить відповісти на питання змісту суб'єктності індивіда в сучасному суспільстві. Якими характеристиками вона може визначатись? А може був правий Ж. Дельоз, коли на початку 90-х років минулого століття передбачав появу «нового» антропологічного типу – так званого дивідума як фрагментованої, мінливої, розфракцусованої (розтягнутої) людини?

Аналіз останніх досліджень вказує на глобальні, суттєві соціально-політичні та соціально-економічні зміни у сучасному світі, які зумовлюють появу ще непередбачених *форм суб'єктності*. Так, останні дослідження безпосередньо вказують на можливі напрямки розвитку сучасного інформаційного, яке перейшло до свого сучасного етапу, – цифрового медіального суспільства, що має свої наслідки – неминучу трансформацію суб'єктності, тобто, ці суспільні зміни безпосередньо впливають на трансформацію суб'єктності індивідів, аспекти якої досліджуються в роботах відомих сучасних вчених різних соціально-гуманітарних напрямків – Дж. Агамбена [3], Х. Алемана [1], П. Бірі [6], Х. Бен-Чоля [7; 8; 9], Р. Брайдоггі [4], Ш. Зубофф [23], С. Жижка [21; 22], П. Ньюмана [17], Ф. Феррандо [12] та інших учених.

Мета статті полягає в аналізі екзистенціальних наслідків для індивідів процесу цифровізації, який припускає появу новітніх форм суб'єктності. Основне завдання полягає у відповіді на питання – як цифровізація в сучасному суспільстві впливає на соціальні гарантії свободи та демократії?

Виклад основного матеріалу. Відомо, що сучасне суспільство має наступні визначення: інформаційне, постіндустріальне, споживання, ризику, постмодерне, програмоване, розвинутого капіталізму, досягнень, пізнього модерну та деякі інші. Однак, найбільш характерною ознакою сучасного суспільства у сьогоднішні є тотальна цифрова медіалізація. На наш погляд, її треба доповнити театральністю, що властива суспільству спектаклю, концепцію якого розробляв у другій половині 60-х років минулого століття французький філософ-ситуаціоніст Гі Дебор [11]. Вчений навіть і не міг собі в той час уявити, як він вгадав характеристики сучасного суспільства – одночасно і цифрового, і медіального, і театралізованого. Але ці визначення в тій чи іншій мірі вміщують в собі і інші його вищезгадані характеристики, але за рахунок тотальної цифровізації населення суспільство спектаклю отримало найбільш вагоме посилення своїх видовишно-театральних характеристик. Так, видовище за рахунок розширення цифровізації дозволяє реальну дійсність перетворювати в потік образів, який вже сам стає «життєвою» реальністю для індивіда. Згідно з Гі Дебором, те, що було представлено як дійсне життя, відчиняє себе просто як життя найбільш *дійсно видовищне* [11]. Це дає можливість не тільки наглядати та контролювати індивідів,

але всіляко маніпулювати сприйняттями та почуттями вже великої аудиторії індивідів за рахунок широкого використання видовищних візуально-нарративних соціальних мереж.

Тоді виникають зрозумілі питання – по-перше, що визначає зараз основний зміст суб'єктності сучасних індивідів, і, по-друге, хто саме і навіщо, зацікавлений у контролі та маніпулюванні широкими масами людей в усьому світі за допомогою цифрових та медіальних технологій?

Дійсно, довгий час вважалося, що основною соціально-філософською і суспільно-громадською ідеєю і цінністю лібералізму (та його послідовника – неолібералізму) є свобода волі індивідів. Так, кожний індивід має певний набір громадянських свобод, волю та бажання до їх втілення, достатню автономію в своїх поглядах та діяльності, спроможність робити будь-який вільний вибір у своєму існуванні, звісно, не порушуючи загальноприйнятих міжнародних та державних законів. Підставою цих індивідуальних основ громадського та взагалі цивілізаційного існування людини завжди було відчуття своєї суб'єктності, вагомості і значимості у суспільстві. Тому свобода волі завжди була предметом гордості капіталістичної підприємницької діяльності, тріумфом сучасної демократії, політичних та громадських інститутів. І це незважаючи на те, що воно передбачає різні значення, різні наслідки і різні соціальні інституції її втілення. Так, для капіталістичних ринкових відносин це особистий інтерес і конкурентні відносини, у міжособистісних відносинах панує індивідуалізм або колективізм, у споживацтві – право вибору, а свобода, яка передбачувана громадськими правами – це, перш за все, забезпечення людської гідності. Треба додати, що соціальні практики свободи, які юридично закріплюються в різних сферах суспільства, мають тенденцію постійно розширюватися та збільшуватися.

У зв'язку з останнім розумінням свободи, відомий швейцарсько-німецький філософ П. Бірі ставить у своїй роботі [6] завдання дослідити різноманіття людської гідності як характерної ознаки суб'єктності. Він замислюється над якість, завдяки яким людина відчуває себе суб'єктом (а не просто фізичною оболонкою, об'єктом, тілом, предметом), і взагалі ставить питання про те, що саме означає бути *суб'єктом*? [6]. Тут П. Бірі розглядає такі суб'єктивні властивості індивіда, які і визначають його гідність і, звісно, суб'єктність, – такі як самостійність, зустріч з іншими, повагу до особистого простору, правдивість, самоповагу, моральну цілісність, постійне розуміння змісту самого найважливішого в житті та визнання кінцівки життя [6].

Але ж соціальні практики втілення свободи волі завжди передбачають і свій онтологічний вимір, який має глибинні витoki, котрий і знайшов своє відображення у формуванні інститутів громадського суспільства, його державних інститутів, починаючи за часів Просвітництва. Так, у ті часи актуалізується онтологічний вимір свободи, яка заволодіває всім еством індивіда і він може зафіксувати на собі або через себе саме відчуття цієї свободи. Іншими словами, свобода – це безпредметна та одночасно універсальна даність, яка не залежить від самого індивіда, тобто має трансцендентний характер, і від цього безпредметного трансцендентного за своїм походженням номена і формується відчуття свободи і відбувається подальший вибір, вільне волевиявлення, автономія індивіда тощо. Це відчуття свободи Ж. Дельоз називав «трансцендентальним емпіризмом». Тобто, свобода має свого роду атопію, існує без місця, таким чином, з одного боку, нічим соціально не гарантована, але, з другого – постійно проявляється тільки в соціальному житті громадського суспільства. Людське буття та вчинки з урахуванням цього атопосу, за допомогою якого індивід має можливість

долучатися до онтологічно-етичного виміру життя. А як пише Ф. Фукуяма, найбільш цінною соціальною особливістю проявів свободи індивіда, починаючи з часів Великої Французької революції, є, безумовно, акт вибору (який розглядається сам по собі, окремо та має більшу аксіологічну значущість, ніж суть того, що обирається) [13].

На думку Ф. Фукуяма, суть соціальної свободи для індивіда – є право вибору всього, що знаходиться в межах дозволеного і допустимого, що є найціннішим для життя суб'єкта в громадянському суспільстві. Але як впливає на соціальну свободу та на процес суб'єктивації загалом сучасна медіальна цифровізація, цифровий світ загалом?

Для відповіді на це питання слід згадати, який тип влади передував суспільству цифрового контролю, у якому існує сучасний індивід. Справді, як зазначає Дж. Агамбен, турбота про життя і здоров'я підданих починає займати важливе місце в механізмах функціонування та економіці держави, поліцейська наука народжується XVII столітті. Він підкреслює, що суверенна влада крок за кроком перетворюється на біологічну владу (згідно концепції М. Фуко). Біополітику Нового часу визначає те, що життя перевищує смерть [2].

Акцент у цьому типі влади зміщується від держави суверена до держави населення, де держава бере під свій контроль турботу про безпеку, життя та здоров'я свого населення як біомаси, що існує на рівні закритих дисциплінарних просторів (школи, лікарні, казарми, заводи, психікарні, в'язниці тощо), де можна розосередити населення з дисциплінарних просторів, що дозволяє легітимізувати біополітику як набір технологій контролю та управління поведінкою великих груп людей з боку біовлади.

Так, у своїх курсах лекцій в Колеж де Франс у 1975–1976 роках [14], у 1977–1978 роках [16] та у 1978–1979 роках [15] учений демонструє подальший розвиток концепції «біомаси» і розробляє основні положення теорії сучасної біополітики. Так, у лекції від 17 березня 1976 року [14] він розгортає свої дослідження концепту «біомаса» (її значущість неймовірно розширилася в наші часи), згідно з яким ще з кінця 18 століття починає формуватися нова технологія управління людьми, що вказує на відмінність від дисциплінарної влади, яка вже достатньо давно була зосереджена виключно на контролі тілесності індивіда, тобто на владі суверена розпоряджатися життям підлеглих, нова технологія влади починає керувати та групувати масові дії населення і має намір контролювати випадкові події, які можуть відбуватися в живій масі, прораховувати вірогідність якихось масових подій та намагатися компенсувати їх несприятливі наслідки [14].

Таким чином, ця новітня технологія влади, з одного боку, повністю зосереджена на управлінні, контролі та врегулюванні масових біологічних процесів, і дає змогу біовладі при наявності політичних, технічних, а зараз вже і новітніх інтернет-технологічних можливостей не тільки впорядковувати життя великої маси людей, але ж і дає змогу населенню нормально існувати і кількісно зростати. Але ж, з іншого боку, – питання, яке стосується використання технології біовлади в контексті індивідуальної свободи індивіда вирішується вже зовсім іншим чином. Про це М. Фуко красномовно говорить в своїх курсах лекцій наступних років. Так, на лекції від 24 січня 1979 року він дає визначення концепту свободи, як дещо такого, що щогодини виготовляється, вона безпосередньо пов'язана з безпекою біомаси і не повинна представляти загрозу безпеці для неї [15]. Таким чином, в своїй основі ліберальні, а зараз вже і неоліберальні техніки управління населенням (яке отримало визначення як біомаса), передбачає відношення виробництва/руйнування свободи, тобто різновиди свободи не гарантуються владою, вона сама

є споживачкою свободи, тому «виробництво» свободи завжди передбачає її обмеження у формі встановлення процедур строгого контролю, постійного стримування, різного роду зобов'язань та примусів або повну відміну свободи завдяки певним надзвичайним обставинам. І тут вже не може йти мови про онтологічно-етичний вимір свободи. Треба додати, що маніпуляції з відношенням свободи і безпеки стають характерною відзнакою владних відносин з населенням.

Однак, біовлада дисциплінарного суспільства виступає у двох іпостасях – і як покровитель, і як наглядач, виявляючи турботу про добробут та зростання населення, піклуючись при цьому і про здоров'я та добробут конкретного індивіда, що подвоювало контроль над населенням і над окремим індивідом. Згідно Дж. Агамбена, в ході дисциплінарного процесу, за допомогою якого державна влада робить індивіда (як живу істоту) своїм специфічним об'єктом, запускається інший процес, що збігається в загальних рисах із зародженням сучасної демократії, де людина (як жива істота) постає вже не як об'єкт, а як суб'єкт політичної влади.

Таким чином, був запущений на довгостроковій основі зовсім інший тип владних відносин між біовладою та індивідом, який визначається як взаємне підпорядкування, що радикально відрізняється від односторонньої покірності, характерної для авторитарної влади суверена. Механізм подібного типу біовлади – виключення індивіда із маси, а потім його включення в біомасу, але в інших випадках він може бути в якості включеного/виключеного, який накладає певні зобов'язання і на саму біовладу, що дозволяє декларувати життя і свободу громадянина як найважливішу стратегічну мету всієї подальшої біополітики. Тому підпорядкування біовлади через суб'єктивацію означає підпорядкування індивіда за згодою, представляє свого роду суспільний договір з біовладою.

Проте, представляючи концепцію біовлади у дисциплінарних суспільствах закритих просторів, М. Фуко чудово розумів порівняно недовге її домінування у суспільстві та «розквіт» якої припадає на XIX – першу половину XX століття. Дійсно, дисциплінарна влада капіталізму, перш за все, орієнтована на економічну експлуатацію людей фізичної праці, знаходиться, починаючи з другої половини XX століття, у стані глибокої кризи, вона нікуди не зникає, в чому, на наш погляд, помиляється Х. Бен-Чхоль, стверджуючи, що дисциплінарне суспільство змінило суспільство цифрового контролю і що суспільство XXI століття – це суспільство досягнень (Leistungsgesellschaft), мешканці якого називаються суб'єктами досягнень; це вже не є дисциплінарне суспільство з його слухняними суб'єктами [9]. Однак, а як бути з численними бюджетними організаціями та підприємствами з їх дискурсивними практиками суб'єктивації, де відтворюються традиційні моделі дисциплінарної влади, та які нікуди не зникнуть за умов існування будь-якого типу держави? Моделі управління акратичного суспільства – це поки що утопія і навіть у існуючому глобалізованому світі. Тому дисциплінарні простори модерного суспільства існують, і поки що існуватимуть, але вже не відіграватимуть такої суттєвої ролі, як у минулі часи у проведенні біополітики держав. Понад те, вони не втрачуть і визначального значення при суб'єктивації індивіда.

Для сучасного суспільства контролю реалізація такого принципу вимагала і ще потребує розробки більш витончених технік індивідуалізації або його перетворення на суб'єкта, але ж з одночасним збереженням тоталізації населення як біомаси. Таким чином, подібний екскурс у дослідження історичних типів влади М. Фуко, здійснений ним під кінець сімдесятих років минулого століття, дозволяє чіткіше зрозуміти, як формується сучасна суб'єктність, основу якої для сучасних суспільств одночасно виконує держава

у вигляді своєї тоталізуючої та індивідуалізуючої функції. Насправді, біовлада держави виявляється чимось таким, що водночас організує поведінку величезних мас населення і при цьому здійснює ідентифікацію кожного індивіда як громадянина, що має забезпечувати владний контроль.

І тоді в суспільстві контролю виникає проблема – як забезпечити компроміс з індивідами, де у кожного можливі свої інтереси та практики свободи, і які можуть протистояти державі з її індивідуалізуючими та нормуючими населення устремліннями?

Найбільш прийнятним на перший погляд рішенням є пошук консенсусу, де суб'єкт з його сподіваннями свободи та державна влада забезпечують взаємну толерантність, що переводить їхні стосунки з антагоністичних в агоністичний режим взаємодії, і де вони виступають як агонізми (agonia – змагання, боротьба) [10]. Тому нічого немає дивного в тому, що в самій серцевині влади їй кидають виклик всілякі практики свободи, як індивідуальний і соціальний досвід. І ось це стає серйозною проблемою для сучасної біовлади та проведення нею біополітики в нових соціально-політичних та економічних умовах сучасного світу, що глобалізується, бо виклик правлінню державі кидає індивід, який не побажав стати суб'єктом за рекомендаціями біовлади, а, навпаки, є той, хто «завершив з собою досвід», хто вмів керувати собою, той, хто здатний постійно (висловлюючись фукіанськими словами) виявляти «підключання про себе» як здатність до культивування індивідуальних практик свободи.

Проте, сучасна біовлада фінансово-економічної еліти дійшла до зовсім іншого вирішення актуальної проблеми для подальшого розвитку цифрового наглядового капіталізму.

Отже, з використанням новітніх цифрових і технологічних можливостей, зараз «розквітає» необіхевіоризм, який стає однією з найпопулярніших соціально-філософських доктрин сучасності. Відповідно до цієї доктрини, сучасного індивіда, тобто індивіда біомаси, можна постійно контролювати, формувати йому поведінкову спрямованість на всіх рівнях його життєдіяльності за допомогою сучасних інтернет-технологій. Саме про це мріяв свого часу родоначальник радикального біхевіоризму Б. Ф. Скіннер, який заперечував значущість для людини свободи, не бачив автономного індивіда як такого або, висловлюючись його мовою, «внутрішнього гомункулюса» та дуже нарікав, що за його часи, тобто у середині та другій половині ХХ століття, не було технологічних можливостей контролювати та змінювати поведінку індивідів у необхідному напрямку [20]. Одним із послідовників цієї психологічної і соціально-філософської доктрини є зараз А. Петленд, автор книги «Соціальна фізика», який радикально спростив і редукував складну індивідуальну поведінку до повторювальних шаблонів поведінки. Автор стверджує, що немає ніякої різниці між спостереженнями за людьми, мавпами або бджолами, що дозволяє виводити правила поведінки, реагування та навчання для формування сучасного індивіда як представника якоїсь спільноти [19]. Ця дослідницька установка дозволяє позначити йому свою дослідницьку програму виключно з урахуванням математичної, прогностичної суспільної науки, яка враховує індивідуальні відмінності та відносини між людьми і дає можливість кардинально змінити мислення та дію індивідів. На думку А. Петленда, це дозволить індивідам використовувати соціально-мережеві стимули для того, щоб встановлювати нові норми поведінки [19].

Отже, нинішні світові глобалісти при плануванні біополітики отримують досконалий інструмент не лише контролю, а й програмування свідомості та несвідомого індивіда, що не може не турбувати відомих сучасних вчених [21; 3]. Так, відома американська соціолог та політолог Ш. Зубофф [23]

у своїй останній роботі пише, що сьогодні людство зіткнулося з тим історичним моментом, коли базовому праву на життя в майбутньому часі загрожує повсюдна і всеосяжна цифрова архітектура змін поведінки, що належить наглядовому капіталу, і яка постійно ним керується. Це, на погляд дослідниці, дуже небезпечно для індивіда і його свободи існування.

Так, збираючи різні дані про кожного індивіда, світові інформаційні корпорації присвоюють у своїх і не лише своїх цілях «поведінкові надлишки», які використовуються надалі для того, щоб спрогнозувати, що індивід робитиме не тільки зараз, а й у найближчому та віддаленому майбутньому. Але це, за ідеєю Ш. Зубофф, здійснює підрич індивіда, який самовизначається, як опори інститутів демократії, яка, у свою чергу, залишається єдиним каналом реформ, єдиною ідеєю, що народилася з довгої історії придушення людини людиною і яка наполягає на невід'ємному праві людей самим керувати собою [23].

Суть цієї загрози полягає в тому, щоб максимально використати «відкритість» індивіда сучасному цифровому співтовариству, його здатність розповідати всілякі «історії» про себе аудиторії соціальних мереж, використовуючи весь цифровий та видовищний арсенал, при цьому знайомити аудиторію зі своїми суто особистими, інтимними деталями життя. Але феномен полягає в тому, що тоді цифровий контроль не сприймається як зовнішнє обмеження діяльності та свободи індивіда. Інакше кажучи, тут як би не існує жодного зовнішнього обмеження індивідуальної свободи, де суб'єктивне її відчуття збігається із зовнішнім, об'єктивним його виразом. Але в цьому і полягає його витончений обман, де індивід свою вже несвободу сприймає як вільне волевиявлення, а це є добровільне позбавлення себе волі, свого роду добровільне рабство. А оскільки всездозволеність і свобода вибору зводяться у найвищу цінність для індивіда, то тоді вже немає особливої необхідності побоюватися будь-яких зовнішніх обмежень та контролю, їх ніби вже не існує зовсім. Проте, це самообман – цифрова мережа знає про індивіда все, аж до найдрібніших деталей, за рахунок новітньої цифрової технології Big Data, яка обраховує, накопичує і зберігає всі кількісні параметри, всю об'ємну базу даних про індивіда.

Але це становить певну загрозу соціальній свободі індивіда ще й тому, що такі світові медіа-інформаційні корпорації як Google, Facebook, Instagram, Amazon, Twitter та інші, займаючись збиранням інформації та постійним контролем за всією палітрою поведінки індивідів, безпосередньо співпрацюють із державними структурами влади, надають особисті дані індивідів.

Разом з тим, глобальна цифровізація враховує той важливий факт, що суб'єкт багато в чому зараз конститується у процесі комунікації з іншими. Більше того, через різноманітну палітру дискурсивних практик та наративів конструюється ідентичність, завдяки чому він стає суб'єктом, що визначає процеси ідентифікації [18]. Суб'єктність завжди є для індивіда ефектом породження смислу в дискурсивних практиках і наративах. Проте, нинішня цифрова медіалізація та тотальний контроль суспільства споживання породжує мережеву трансформацію наративів та дискурсивних практик. Вони вже виробляються та споживаються як товари, які Х. Бен-Чхоль визначив як сторітеллінги [9]. Їхня особливість виражається насамперед у тому, що вони пропагуються як ефективні техніки комунікації, проте використовуються як витончені маніпуляції індивідами, де наглядовим капіталізмом цілеспрямовано присвоюється дискурсивні чи наративні практики, опановуючи життя індивіда на несвідомому рівні. Тобто сторітеллінги присипляють індивіда, вислизуючи від свідомого контролю та рефлексії, тим самим істотно змінюючи в необхідному напрямку ідентичність, що блокує «практики» свободи.

Для влади всіх рівнів добрий знак, коли індивіди постійно знаходяться в відчутті небезпеки, що стимулює серед населення страхи перед якоюсь реальною або потенційною загрозою, яку потрібно долати та пережити. Згідно з думкою Джорджо Агамбена, в наш час вирішальною дією біовлади є не скільки збереження життя, що характерно для класичного дисциплінарного суспільства, і не смерть як суспільство суверена, а виробництво модульованого та практично нескінченного виживання [2], де вже блокується сподівання на вільне існування.

До речі, з метою тотального контролю та управління над населенням світу як біомасою для сучасного капіталізму та його фінансово-економічних еліт переживання надзвичайного стану у тій чи іншій формі є не винятком, а нормою. Про це писав ще В. Беньямін у VIII фрагменті своєї роботи «Про поняття історії». Залякування людей глобальним похолоданням, глобальним потеплінням, важкими наслідками фінансово-економічних криз, страшними епідеміями, нестачею енергоресурсів стало звичайним явищем у світовій біополітиці. З настанням епохи цифровізації це стало ще більш реалізованою можливістю.

Висновок. Процес індивідуального оцифрування суттєво трансформує суб'єктність сучасних індивідів. Насправді, є індивід, але ж суб'єктом за мірками класичного

розуміння суб'єктності його назвати вже не можна. Інакше кажучи, зараз сучасними світовими фінансово-економічними елітами, які контролюють інформаційні потоки і владні структури майже в усьому світі (перш за все в розвинутих країнах світу), запущені всесвітні технології управління поведінкою індивідів як біомаси. Тому, при використанні таких технологій за рахунок широкого використання цифровізації такий індивідуальний вимір як «буття у свободі» сучасний індивід майже повністю втрачає.

Більш того, сучасна біополітика породжує численні міжнародні інститути жорсткого контролю і, в ідеалі – втрати значимості свободи для індивіда та ролі у суспільстві інститутів демократії, а неолібералізм є «живильним середовищем» для утворення цифрових тоталітарних режимів управління. Тут розкривається стратегічний задум світової фінансово-економічної і політичної еліти світу – організація своєрідного цифрового концентраційного табору, який має в довгостроковій перспективі за допомогою розширення цифровізації поступове формування «нового» антропологічного типу, для якого свобода та демократія стають абстрактними поняттями, і він повністю занурюється в реалізацію своїх інтересів, переважно комерційних, і бажань.

Список використаних джерел

1. Alemán J. *Lacan and Capitalist Discourse: Neoliberalism and Ideology*. Routledge, 2023. 128 p.
2. Agamben Dzh. *Remnants of Auschwitz: The Witness and the Archive*. Zone Books, 2002. 176 p.
3. Agamben G. *Where Are We Now? The Epidemic as Politics*. Rowman & Littlefield Publishers, 2021. 104 p.
4. Braidotti R. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press, 2013. 180 p.
5. Berardi F. *The Soul at Work: From Alienation to Autonomy*. Los Angeles: Semiotex(e), 2007. 229 p.
6. Bieri P. *Human Dignity: A Way of Living*. Cambridge: Polity Press, 2017. 300 p.
7. Byung-Chul Han. *The Burnout Society*. Stanford Briefs, 2015. 72 p.
8. Byung-Chul Han. *The Agony of Eros*. US, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2017. 88 p.
9. Byung-Chul Han. *Die Krise der Narration*. MSB Matthes & Seitz Berlin Verlagsgesellschaft mbH, Berlin, 2023. 105 p.
10. Carpentier N. *The Discursive-Material Knot: Cyprus in Conflict and Community Media Participation*. Bern, Switzerland: Peter Lang, 2017. 472 p.
11. Debord G. *La société du spectacle*. Paris: Gallimard, 1996. 208 p.
12. Ferrando F. *Philosophical Posthumanism (Theory in the New Humanities)*. Bloomsbury Academic, 2019. 296 p.
13. Fukuyama F. *Liberalism and Its Discontents*. London, Profile Books Ltd., 2022. 192 p.
14. Foucault M. *Il faut défendre la société: Cours au Collège de France (1975–1976)*. Eds. Bertani M. & Fontana A. Gallimard; Paris: Seuil, 1997. 304 p.
15. Foucault M. *La Naissance de la biopolitique. Cours au Collège de France (1978–1979)*. Eds. Bertani M. & Fontana A. Gallimard; Paris: Seuil, 2004. 368 p.
16. Foucault M. *Sécurité, Territoire, Population. Cours au Collège de France (1977–1978)*. Eds. Bertani M. & Fontana A. Gallimard; Paris: Seuil, 2004. 456 p.
17. Newman S. *Postanarchism*. Cambridge: Polity Press, 2015. 171 p.
18. Palahuta V. I. (2023). *The Identity of the Modern Human as a Problem Of Social and Humanitarian Knowledge*. Newsletter on the Results of Scholarly Work in Sociology, Criminology, Philosophy and Political Science. Vol. 4. No. 2. P. 94–103. DOI: <https://doi.org/10.61439/SHND1344>
19. Pentland A. *Social Physics: How Social Networks Can Make Us Smarter*. Penguin Books, 2015. 320 p.
20. Skinner B. F. *Beyond Freedom and Dignity*. Hackett Publishing Company, Inc., 2002. 240 p.
21. Žižek S. *Heaven in Disorder*. OR Books, 2022. 241 p.
22. Žižek S. *Hegel in A Wired Brain*. Bloomsbury Academic, 2020. 208 p.
23. Zuboff Sh. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. Public Affairs, 2019. 704 p.

References

1. Alemán J. (2023). *Lacan and Capitalist Discourse: Neoliberalism and Ideology*. Routledge. 128 p.
2. Agamben Dzh. (2002). *Remnants of Auschwitz: The Witness and the Archive*. Zone Books. 176 p.
3. Agamben G. (2021). *Where Are We Now? The Epidemic as Politics*. Rowman & Littlefield Publishers. 104 p.
4. Braidotti R. (2013). *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press. 180 p.
5. Berardi F. (2007). *The Soul at Work: From Alienation to Autonomy*. Los Angeles: Semiotex(e). 229 p.
6. Bieri P. (2017). *Human Dignity: A Way of Living*. Cambridge: Polity Press. 300 p.
7. Byung-Chul Han. (2015). *The Burnout Society*. Stanford Briefs. 72 p.
8. Byung-Chul Han. (2017). *The Agony of Eros*. US, Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. 88 p.
9. Byung-Chul Han. (2023). *Die Krise der Narration*. MSB Matthes & Seitz Berlin Verlagsgesellschaft mbH, Berlin. 105 p.
10. Carpentier N. (2017). *The Discursive-Material Knot: Cyprus in Conflict and Community Media Participation*. Bern, Switzerland: Peter Lang. 472 p.
11. Debord G. (1996). *La société du spectacle*. Paris : Gallimard. 208 p.
12. Ferrando F. (2019). *Philosophical Posthumanism (Theory in the New Humanities)*. Bloomsbury Academic. 296 p.
13. Fukuyama F. (2022). *Liberalism and Its Discontents*. London, Profile Books Ltd. 192 p.
14. Foucault M. (1997). *Il faut défendre la société : Cours au Collège de France (1975–1976)*. Eds. Bertani M. & Fontana A. Gallimard; Paris: Seuil. 304 p.
15. Foucault M. (2004). *La Naissance de la biopolitique. Cours au Collège de France (1978–1979)*. Eds. Bertani M. & Fontana A. Gallimard; Paris: Seuil. 368 p.
16. Foucault M. (2004). *Sécurité, Territoire, Population. Cours au Collège de France (1977–1978)*. Eds. Bertani M. & Fontana A. Gallimard; Paris: Seuil. 456 p.
17. Newman S. (2015). *Postanarchism*. Cambridge: Polity Press. 171 p.
18. Palahuta V. I. (2023). *The Identity of the Modern Human as a Problem Of Social and Humanitarian Knowledge*. Newsletter on the Results of Scholarly Work in Sociology, Criminology, Philosophy and Political Science. Vol. 4 No. 2. P. 94–103. DOI: <https://doi.org/10.61439/SHND1344>
19. Pentland A. (2015). *Social Physics: How Social Networks Can Make Us Smarter*. Penguin Books. 320 p.
20. Skinner B. F. (2002). *Beyond Freedom and Dignity*. Hackett Publishing Company, Inc. 240 p.
21. Žižek S. (2022). *Heaven in Disorder*. OR Books. 241 p.
22. Žižek S. (2020). *Hegel in A Wired Brain*. Bloomsbury Academic. 208 p.
23. Zuboff Sh. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. Public Affairs. 704 p.